

מאת מיכה יוסף ברדיצ'בסקי

בבית-מקרא עברי באחת מערי אשכנז הגדולות, שעבריים בה לא רבים וקוראים עבריים כמעט ולא כלום, והוא פתוח שעות שתיים בערב, בשביל המפקח והשוער, המנורות והשלחנות, כי מעטים מאוד האנשים הבאים בו, בקר יום יום, יותר משנה תמימה, איש זר כבן שלושים, גבה-קומה, בעל פנים פהים ומפיקים מחשבה; והוא לבוש תמיד בגד ארוך שחור, שלא יחליפהו בכל עתות השנה. לא עצרהו הגשם וכל רוח קר בחוץ, לא אחר לבוא ולא הקדים לצאת. בעת פתיחת שערי בית-המקרא, נכנס ראשון, ישב שם כל היותו פתוח וקם לצאת, בכלות השעה העשירית והד עשרה צלצלי-שמע חדל. לילה לילה היה בא שמה, ישב על מקומו, על-יד החלון בפנה ולא החליפו באחר. הוא היה עובר על שורת העתונים התלויים על הקיר לפי גדלם ולשונם, בראשון החל ובאחרון כלה, וקרא הכל במתינות ולא בחפזון; הוא לא לקח לו שני עתונים בבית-אחת, לא פסח על אף אחד; ובישבו לקרא, לא ישב מוטה, לא העלה רגלו אחת על השנית ולא הרים את העתון ממעל לעיניו, כי אם אחזו משופע השלחן וגם לא נשען על ידו. בכל עת שבתו בבית-המקרא לא הוציא הגה מפיו; לא קם ממושבו לצעוד אל העבר השני, אשר שם עומדים בתבת-הספרים המלונים והספרים הכוללים, לעיין בהם כדרך הקוראים; וגם לא דרש כל הימים מאת המפקח ספר למקרא או עתון מוקדם. בבוא איש או נערה פעם לבית-המקרא, לא הרים את עיניו להביט אליהם. לא לקח אליו רשימות-ספרים, שהושמו על השלחן למראית עין, או הודעות, כרוזים, הזמנות לדרשות, ולא נגע בהם. פעם קרה, שקדמהו קורא אחר וישב במקומו, ואז כמו תמורה היתה בו ויהי קם ויושב, קם ויושב; וראו בו, כי הפריעהו זה הדבר מאד. עיניו היו נעוצות ביושב כמתחננות, מרגע לרגע החליף את העתון שבידו באחר; ובלכת הקורא החדש מבית-המקרא ופנה לו המקום, מהר לשבת שם ופניו שבו אליו.

מי היה האיש הזה? מה מעשהו בעיר הזאת? מאין בא ומה טיבו? בית-שבת-תחכמוני למדעים לא היה בעיר, כי יאמר שהוא אחד מן השוקדים על דלתותיו. גם לא נודע למפקח באיזה רחוב גר זה ובאיזה פרור. בינקה של העיר הגדולה היה נבלע המבקר המוזר ההוא, בכלות שעות הקריאה, והיה מתגלה בהחלן; מה נעשה עמו בעשרים ושתיים שעות שבינתיים, בין סגירה לפתיחה, לא נודע.

פעם נסה מפקח לאַחַר שעת הפתיחה, בחשבו כי ישוב הזר על עקביו, וימצאהו עומד לפני הדלת, מבלי לזוז משם. פעם אחרת נסה לקחת דגלי העתונים את הגליונות בני-יומם ובני השבוע ולשום תחתייהם את אלה, שכבר עבר עליהם זמנם; והמבקר הלז לא פנה ולא שאל אותו לספת הדבר; הוא ישב וקרא בהם, בעתונים הישנים, ועבר עליהם, כאילו הם חדשים מקרוב באו. לא פעם ולא שתים עלתה מחשבה על לבו של המפקח, ללוות את הקורא הזה מרחוק, בלכתם מבית-המקרא, למען ירא את המקום אשר שמה הוא הולך. היתה עת, שגם חשב על הזר, כי אין רוחו שלם אתו, ויחל לצרף לו סימנים לזה; אבל מצא כי לא כן עמו: מבט אחד על המבקר ועל היחש שהיה פרוש עליו פזר את הרהוריו אלה. הזר עשה רושם כאיש שנושא סוד בחבו או כמי שקרהו אסון. אבל מה זה אותו הדבר? מה קרהו? חידה היא.

וראו זה, בימי שבתות וביומי-דפגרא ליהודים, שאז באו לבית-המקרא מספר אנשים לקרות – כי קרוב היה בית-התפלה לבית-המקרא, וצעירי בני-ישראל, שלהם או לאבותיהם איזה חוג רוחני עברי, באים אחרי "שמיעת הדרשה" לבית-המקרא – בימים האלה הזר המבקר בין אלה לא נמנה וחשך רגלו מבוא... זמן-מה חשב המפקח, אולי מקרה הוא, ולא שם לבו לזה; אבל אחר-כך, כאשר החלה ביאת המבקר להעסיק אותו ברוב, ובראותו כי שבת שבת אינו רואה את פניו בין הבאים ובימות-החול יבוא בתמידות לא יפסק אף יום אחד, אז אמר לעצמו: הזר הזה אינו אוהב לשבת במסבת אנשים קרואים; או יכול היות – וזה היה נהיר לו ביותר – שההד הדתי השורר בבית-המקרא בימים כאלה לא לתפץ הוא למבקר. המפקח לא היה מסופק כלל, שרגלי האיש הזה אינן צועדות על מפתן בית-תפלה ושגם ב"ימים נוראים" ישאר במעונו ולא יצא להתפלל עם אחיו. – הוא חשבו בלבו לכופר ולאדם שאינו מאמין באלהים. לו היה הדבר ברור כל-כך, עד כי תמה תמה שעד עתה לא ידע זאת. אבל על אחת התפלא, מה לאיש בעל דעות חפשיות ולחדשות בעניני היהדות? ומה ימריץ את לבבו לדעת את המעשים בכל יום בעולם היהודים, אם אין לבו שְׁלֵם עם עם היהודים?

שני ירחים רצופים חשב במפקח את המבקר הזה למסית ומדיח ולאיש שדבר לו עם איזו חברה נסתרה... הוא גם חשב בזה לאסור עליו לבוא לבית-המקרא, כי למה יתן יד לפושע? ופעמים קרה, שהתחיל מתירא לשבת עמו לבדו. – לו היה הרגש, כי בעת הדממה השוררת והשתיקה המוחשית, אשר מלאה את בית-המקרא, יקפוץ הזר ממקומו ויחל לצעוק בקול משונה. ואז גם גמר בדעתו, כי בבואו יגש אליו וידרוש ממנו במפגיע, שיאמר לו מה שמו ומה שיחו, אבל נוכח, כי אין לו כל צדקה לזה. המפקח הזה, אדם שמלא משרתו בשויון-רוח זה שנים רבות, ולא נשתנה אצלו מאומה, ויהי הכל אחד בלבבו ובמעשיו, סבל בנפשו מזה המאורע ורוחו השוקט לא מצא מנוח. – – –

**

היה יום מעונן. בחדר אחד, נשכר מבעלת-בית עם כליו לעוברי-אורח יחידים, אחר איש גר אשר ידור שם זה כמה לקום ממטתו. החמין, שנתנו לו בבקר, עמדו על השלחן סמוך למטה, מבלי שנגע בהם; וכלב הבית שהתרועע אם הגר, כלב אמין ויפה מגזע ארץ

שוטלנד, התכוון היום וישכב. עד הצהריים לא הורמו וילוני החלונות בחדר. והשוכב מתהפך על צדו ומבקש בכל פעם מקום חדש בכר, לנוח בו. מה היה לו היום? הוא מנסה לתפוס איזה רעיון; אבל רק קרעי-מחשבה באים במוחו מבלי קשר. היום הוא יום שלישי בשבוע. מה יעשה איפה? לו הרגש, כאילו יפגר עתה הכל בלכתו.

יושב האיש במטתו שומם ומביט לארבע זוויות החדר. הוא מציג את רגלו על המרבד ונוגע בעור החלק של הכלב. הוא מחפש את כתנתו. "איה הם המנעלים" שהציגם אתמול על הסף? הוא מתבייש לרחוץ עתה את בשרו בקערה. רגשות דוקרים אותו כשני החי. הוא כבר לבוש למחצה ויושב על חודה של המטה. מדוע לא יפתח את החלון ולא ישאף רוח? פסוק אחד של איזה חוזה החל לנסר במוחו; נדמה לו, כאילו הוא שומע מרחוק קול יללה...

בעצלתים התלבש ועזב את חדרו, לא סגר הדלת אחריו, ובבואו החוצה, היו לו הרחובות היום כמו חדשים. – הוא הולך בלי מטרה ונוטה הצדה מפני כל הנפגש עמו. מה רב הוא מין האדם!

הוא עומד לפני חלון בית-ממכר-ספרים ומביט בשערי הספרים החדשים. הנה שלשה בתים מזה פתוח-עץ של השער וראש דוב בו. את הראש הזה ראה אתמול ושלשום בעברו שם; האם יש שיטה בדבר? קרון של מסלת-הברזל העירונית ממחר לעבור, והוא אומר לקפוץ על מעלותיו ולנסוע בו. הרעיון, שבעשר פרוטות ישא זה הקרון את האדם בזמן קצר עד קצה העיר השני, החל לשעשעהו.

הוא הלך הלאה ובא אל מגרש, שממנו נפתחים שלשה רחובות. הוא יושב על ספסל משופע לנוח, ומסתכל במוט ברזל שעלתה בו חלודה. הוא מרים עיניו לבית-חומה גבוה ומונה בו את החלונות. הוא קם והולך. נערה תלמידה וכנור בנרתיקו תחת אצילי ידיה; והוא תמה, על כי אין איש דולק אחריה, להוציא זה מידה.

הגיעה השעה השנית. הוא יושב בבית-מרזח אל שלחן קטן ואוכל ארוחת-צהריים בלי חפץ. מגישים לו מרק ובשר וכוס שכר. והוא פותח כיסו ומשלם דמי האכילה מיד. כך הוא עושה יום יום. בשעה זו באים עוד אורחים לאכול ולשתות, ואין איש יודע מה לו.

מה יאמרו המסובים, לו יודע להם, כי חלה פתאום במחלת הרוח, או לו יקום ויירק בפני אורח לא רצוי לו היושב למולו? מה היה, לו חתכו את ראשו, והוא עוד חי והולך? מכונת האדם הנקראה גוף היא כמכונת-הטבע, היינו הך; ועם כל זה לא היינו הך... מי שם חייץ בין האדם ובין החי? איך אפשר לחיות בעולם הגשמי? איך אין מתביישים בני-האדם, להיות מדברים עם חבריהם? מה זה ענין הדבור והתגלות-הלב?

הוא שב למעונו, החליף בגדיו, וישכב על המרבד, חציו חולם חציו מתנמנם. חדרו של אדם הוא בית-מועד ביום. בשעמום יבקש לו מנוח.

היום רד. בקושי התרומם ממשכבו וירחץ את ידיו ופניו. הוא לא ילך היום לבית-המקרא! הוא עומד על-יד החלון ומסתכל לפאתי קדים וכבדות בלבו. מה אבד להם לבני-אדם בחייהם? תהום, הכל כמו תהום, וגשר, גשר אין.

**

בא מועד לפתיחת בית-המקרא. עוד לא העלה נר בחדר וממלכת הלילה החלה. מבלי חשוב הרבה, עזב האיש את מעונו והלך במסלה, שהוא הולך בה זה שנה בעת הזאת. לאט לאט הוא צועד. רכבים נוסעים לבית-הנתיבות יעצרוהו בדרכו. המה עברו והוא הולך הלאה. הוא כבר בא אל הרחוב, מטרת חפצו, בה בירת קהלת-היהודים, ששם בעליה בית-המקרא, והשער הגדול של ברזל, המוביל אליו, נכר למרחוק; הוא עבר עליו, מהלך איזה כמה בתים, ויחזור. ובעלותו על המעלות, טעה עוד ויעל עליה אחת יתרה. מה לו? –

הוא ירד מטה, פתח את דלת בית-המקרא, וישב על מקומו, כמעשהו יום יום. לקח עתון לקרא בו, ולפתע ראה, כי הוא לבש את בגדו הקצר ולא את הארוך, כדרכו. היתה לו התגלות זו כאילו נשכו נחש. הרגיש כי סר כחו.

גם רגע לא יכול לשבת על מקומו. הוא קם ממושבו. הוא עמד על-יד ארון הספרים. והדבר, שעשרות עשרות ספרים עומדים בשורה שבידו לקרא כל אחד מהם, לא יתנהו להוציא גם אחד. הוא ישב בפתחו. אין לו מנוחה עוד, איזה דבר החל להעסיקו, והוא חשב בו וחפר בו, חטט, חטט. והנה עלה בלבו רעיון, לקום עוד הפעם ממושבו ולשאול את המפקח בדבר ספר. הוא אמר לעצמו: לא תעשה את הדבר הזה. הוא ידע והרגיש, כי רק תואנה היא זאת מצדו, אבל הרצון הזה התעצם במוחו ועוררו לקום, נלחם עמו והכריעו.

לתמהון המפקח, שלא פלל דבר כזה, ראה את הזר קרב אליו. אי-מנוחה תפשתו, אבל הנה האיש כבר עומד לפניו. קם ויאמר אליו: מה חפץ אדוני? שאלהו הזר לאמר: הגם יתנו כאן ספרים, לקחתם הביתה? ענה לו המפקח כי כן הדבר. בקש מאתו הזר את הספר "קורות ישראל ואמונתו". ענה המפקח, כי אינו להם, וגם לא ידע ממנו. – והספר "דעת אלהים והארץ?" – "גם זה אינו לנו; לנו ספרים עברים מעט, גרץ יש לנו". "גרץ", גמגם הזר ואחר-כך שתק. המשא-ומתן בדבר הספרים כלה; אבל בעמדו קרוב אצל איש, לא יכול להתאפק ואמר לו עוד דבר אחד, שלא מן הענין, ושאלהו: איזה יום בחודש זה היום? המפקח חטף אותו דבור הימנו,

כאשר יחטוף הרעב חתיכת-לחם. והזר התחרט תיכף על הדבור; אך כיון שאמר זה, אמר עוד דבר אחד, ואחריו עוד דבר שלישי וגם רביעי. הוא מרגיש עקיצה בנפשו, על כי הוא עושה זאת, הוא מניע רגלו לשוב אל מקומו – ללא הועיל.

והוא עומד לפני המפקח, לא שב על עקביו, כמו אסור הוא אל המקום הזה. הוא יחוש למקוטעים ויוציא דבור דבור בערבוביה; הוא רוצה בכל דבור למחות את רושם הקודם לו, ויסתבך בזה עם אחרים, שעוד קשים לו מן הראשונים. הוא כנאשם, בעמדו לפני בוחן-בדין, והתעקש שלא לגלות את האמת; וכשנפל הימנו דבר על-כרחו, אז מוסיף הוא לספר דברים אחרים, לבנות בזה מצודה מול חוקרו ודורשו. הזר חושב בפנימיותו: "הן יצאת מגדרך לגלות מעצמך לאיש, ואם תפסיק פתאום, אז יעשה לו זה מסקנות זרות על-אודותיך; ובכן עליך להשכיל ולומר לו עוד דבר אחד, אשר יכסה שוב בצעיף עליך". ובאמרו אותו דבר, מצא כי תחת להיטיב הָרַע, ויוסף לדבר, כי לא יכול אחרת. המפקח עמד על כסאו לשמוע היטב דברי המְדַבֵּר, ויבלע כל דבריו, הוא מְדַבֵּר ולבו ין עליו על זה, ומתחרט הוא על כל דבור ודבור. כל חללי דעלמא היה נותן, לו היה עוד עומד בשתיקתו לפניו. ולו לא התבייש, כי אז התנפל לפני המפקח והשביעהו לאמר, כי ישכח את כל אשר דבר אליו. וככל אשר הוא חפץ לכבוש עצמו, כן מוסיף הוא לגלות עצמו ולהוציא רוחו. המפקח לא האמין למראה עיניו, כי אמנם עומד לפניו האיש הזה ומְדַבֵּר. –

**

הגיעה שעת סגירת בית-המקרא. השוער בא לכבות את המנורה, המפקח לבש את מעילו העליון ויקח את חסות-הגשם בידו ללכת הביתה, והזר מלווהו ומדבר עמו על המעלות. שניהם באו אל הרחוב. על המפקח להשמאיל ועל הזר להימין; והוא הולך את המפקח הלאה ומדבר עמו. הוא מדבר ומשיח משבתו בעיר הזאת, מבדידותו, מְעַבְרו, מצערו והגיגו. החור אשר נקב במצודת לבבו התגדל, והדברים כמו מתפרצים ממנו. – הוא מְדַבֵּר על עקת חייו, על עמלו ויאושו בדבר היהודים. כל מילה אשר הוא מוציא מפיו, היא כשרטת בנפשו. אבל איזו יד נעלמה דוחה אותו לְדַבֵּר ולְדַבֵּר...

רוח קר נושב ברחובות, המוארים על-ידי העששיות. זרים היו לו החוצות האלה, שהלך במ המפקח; ולו הרגש, כאילו עבר בשעה האחרונה עשר שנים. הוא מדבר ומשיח ולבבו נרגש. הוא רואה בפני האיש, כי כבר שבע לשמוע דבריו, והוא מוסיף לְדַבֵּר. המפקח הוציא בלאט את מורה-השעות מצלחתו ומביט בו, אם גם בעל נמוס היה; והזר עצם עניו מראות, לא יכול אחרת.

וילך וישיח מבלי חדול. לסוף עמדו לפני פתח בית המפקח. זה מסתכל בחלונותיו המאירים, כי תחכה לו אשתו, והזר עומד ומדבר. הוא מתחיל זה עתה שיחה שלמה והרצאת-דברים על צערו הגדול. הוא כמתחנן לפניו, כי יעמוד אתו בחוץ, וכי יקשיב עוד לדבר הזה. את כל היקר לו היה נותן לו להמפקח, לו הלך אתו עתה לבית-משתה חמין והסב עמו על שלחן אחד, והוא היה יושב ומספר לו על נגעי לבבו כל הלילה. נפשו צעקה לודוי, להתגלות-הלב. יהיה השומע מי שיהיה, ובלבד כי מצא לו אָזן. לו עבר עתה איזה מִפְר רחוק הימנו, אז תפש בבגדיו לאמר: "לך עמי ואספר לך מחיי, ושמע תשמע תוגת בן-אדם, באין-עם והאין אלהים!" אבל המפקח לא יחוס עליו ומביט בכל פעם לעלית ביתו. הוא כבר אמר לזר בפירוש, שרעיתו תדאג לו, כי הן עברה כבר השעה האחת-עשרה ולא יוכל עוד לֵאחֵר. האיש הזה, שהשתוקק אחרי דבריו של המבקר, שימים ויליות חבל תחבולות, איך להוציא ממנו דבר ואיך לפתוח את פתחי-פיו, הסיר עתה את אזנו ממי שכרע לפניו. והזר לא ירף ממנו ולא יתנהו לכת. הוא הרגיש כי אחר שיעזבהו עתה יכשל ויפול. כתינוק המחזיק בסינר אמו, כי ירא מפחד לילה, כן אחז בכנפי בגדיו של המפקח ואמר: "עוד רגע אחד עמוד נא איתי, אתה לא תדע, מדוע דחיתי הכל. לא תדע", צערו העז טלטלו בכל גוֹו. אבל המפקח נשמת ממנו בחזקה, מהר לפתוח את השער במפתח אשר בידו, ובפרידת-שלום חטופה נפרד מהדובר. השער סבב על צירו ללא רחם...

**

נדהם נשאר הזר עומד לפני הבית הזה בעצם הליל, מוכה בפניו ובכל גופו. עולמו חשך בעדו. לו היה הרגש, כאילו גֵרַש עתה לארץ רחוקה ואין איש עמו... כבית קברות היה כל המגרש מסביב לו. אנה יפנה עתה, אנה יפנה? צעק מנהמת לבו. הנה מה יעשה, כשאפס לו המאור שבחיי? מה יעשה? הוא אבד הכל בבת-אחת. הוא עתה כאיש מתגולל מראש ההר לתחתיתו ואין מעצור. הוא נכלם עד שאול נפשו...

וכאב עצום הרגיש בראשו ובחזהו, רגליו כבדות מנוע. הוא מנסה ללכת מכאן. אבל אנה ילך? איה הוא עתה? הגידו לו, איה הוא? ומה מעשהו עלי אדמות? והאם לא מְשָגה הוא, קרא בקול, האם לא הכל שגיאיה אריכתא? הכל?

הוא כועס ומלא-חמה על אשר הכניע עצמו כל-כך. הוא כמו נפל מלוא קומתו ארצה. הוא כועס על כל העולם ועל מין האדם יחד. חטאת-מרי הם החיים. נפילה אחר נפילה. אין רחם בעולם ואין מפלט. צערו גדול מנשוא!

הוא עומד לרגעים ומאסף את מחשבותיו הסוערות. חפץ הוא למצא את הנקודה אשר אבד. הוא נענע את ידיו. פתאום באה בו כמו התעוררות מה. לו היה נושא מקל בידו, היה מכה בו בחזקה נגד כלונס המנורה. היה מכה כל עובר ושב. לו יכול להפריע עתה את מנוחת שוכבי-ליל, אלה הסרוחים על מטותיהם, ובא אחד ממגיני-הסדר והולך אותו למשמר או לבית החולים. אחרי צודדת-נפשות העוברת לפניו ילך. הוא יתמכר לטומאת האדם, עד יהיה כנצר נתעב. קול מצהלות רכבי מכבי-אש נשמע; וכי תעבור מרכבה עליו ורוצצה את ראשו. מה יתנו ומה יוסיפו לו חייו?

הוא תועה מרחוב לרחוב, ממגרש למגרש. כבר עברה חצות-הליל, והוא הולך וחושב לאחריתו ולכל אשר לו. לו הרגש, כי עתה צריך הוא לבוא בחשבון את חייו, להתבונן לראשית מעשיו, למנות חסרונותיו הנפשיים ובדוק אחרי גיאותיו בחיים אחת אחת. אין מפלט ואין מענה. אפס הקץ. לא בלילה הזה לבד הוא נכשל, כי אם זה כבר. מיום שעמד על דעתו, הוא הולך ותועה, הולך ותועה. איזה מעשה שלם עשה בחייו? אימתי התעצם לעשות את אשר נטל עליו, ואימתי מלא את אשר התוה לו רוחו?

נופל הוא וגלוי-עינים. את חייו שבר בשכבר הימים. את רגש בני עמו הסיר מעל לבבו. הוא דחה כל היסודות הצבוריים ממנו וירמס כל הנחלה אשר הנחילוהו. הוא הרס הכל ועזב הכל, **הוא עזב את עמו**.

את עמו עזב! מה עזב? גופות נשברים, צללים רק צללים. מה אתם רואים בישראל חוץ מצללים? אבל הצללים הללו יושבים ברוחו, במהותו בכל אשר בו. אומרים: "זרעו של אברהם כלה", והם לא כלו. היחיד כלה, אבל חזקים המה מהיחיד. אתה ומחשבותיך יכלו באפס מעשים, והם לא יתמו, וילעגו לך לעג...

מצוקת נפשו גדלה. מרגיש הוא, כי צערם של רבים אוהז עתה בערפו. כמו רוחות אזלין ערטילאין מכל הדורות באו וקוראות את נשמתו ומוכיחות את נשמתו... הרפו ממני! הרפו ממני! הוא קורא ואין מניח לו.

לאט הוא הולך, הכל אפס. הוא בא שקוע במחשבותיו אל שדרת האלונים המקיפים את העיר, ויושב על ספסל ארוך ואומר להרגע מעט. הוא מעביר לפניו זכרונותיו וחושב באביו הירא והחרד ובבקעים שעשה הוא בלכתו מאתו... הוא חושב במלחמותיו הנפשיות, בעמדו עוד ברחוב היהודים, ואחר-כך, כאשר יצא משם והתפלש במחילות המחשבה עד רדתו. הוא התעמל כל הימים ומסר את נפשו בכל פעם. ובעד מה עשה כל זה? בעד רעיון-שלילי, בעד חורבן! הוא סתר ואין בונה, הוא שאל ואין משיב, אין תשובה! ולו ימות עתה, הוא וכל אלה החושבים מחשבות על אפס כמוהו, עוד אז תשאר השאלה הנוראה הזאת בלי פתרון: נודד נצחי זה, על מה הוא חי? ולמה הוא חי?

לא כן! הוא קם ומישר את גוו באיזה אמצע. לא! עליו עוד לחיות. הוא יוסיף לחיות ויקבץ שארית כוחותיו לעבודה אחת גדולה, לעבודה אשר תמצא את פשר חורבן עמו ותגיד את האמת במלואה... יגיד? למי יגיד? מי קרא אותו להיות מוכיח לגוי? מי ישמע לו? והאם לא הגידו לעם הזה דבר? האם לא באו גואלי העם ונביאיו בכל פעם ונדחו? האם לא שָׁמַן לב העם הזה? האם חי עוד אלהיו? — — —

זה שנים, אשר הוא נושא בקבו את הרעיון הנורא על יאוש עמו ואבדן עמו. את רעיון החורבן הוא נושא בלבבו בעת שמסביבו קוראים לבנין עם ומנסים לבנות... כאבל התהלך בין החתנים. לא דבר לאיש מזה, וישמור את הדבר בלבבו. הוא התרחק מאוהביו, התרחק ממכריו. הוא דחה גם את הנפש היותר קרובה לו בשלילתו. בוגד! קראה לו. בודד ומתאבל בפנימיותו על הריסת עם והריסת נפשו, הלך ממקום למקום, באין מעשה ובלי כל כשרון למעשה, וימצא גם עמדה בסגור לבבו. — ובלילה אחד לקחה השטן ויעמידהו בחרדת תהום זה. הוא גלה מערומיו לפני איש לא ראוי לשמוע דברים כאלה ולא יבין דברים כאלה.

הגיעה השעה השנית בלילה. הכל שמם מאדם ושתיקת האפס פורשת את כנפיה על מרחב עיר חיה ביום וישנה בלילה וחוטאת במסתרי הלילה. בושה! רגשי-בושה וכלימה כסו את פניו. שבץ הצער בא בו, צערו של עם ויחיד. הוא כושל; הוא נשען על אילן ומכסה פניו בידיו. הוא בוכה באין הפוגות...

את הטקסט לעיל הפיקו מתנדבי [פרויקט בן־יהודה באינטרנט](https://benyehuda.org/read/6994). הוא זמין תמיד בכתובת הבאה:

<https://benyehuda.org/read/6994>